

DÜZ VE ARTAN ORANLI VERGİ TARİFELERİ

M. Fatih DAĞLI^(*)

I - GİRİŞ

Globalleşme ile birlikte tüm dünyada ülkeler rekabet güçlerini artırılabilmek için vergi sistemlerini daha etkin, basit ve adil bir hale dönüştürme arayışı içersindedirler. Vergi rekabeti olgusunun önem kazanması çerçevesinde, vergi sistemlerinin uluslararası koşullara uygun hale dönüştürülmesi gereği tüm ülkelerce ve özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Bir taraftan kamu gelirleri (vergiler) bu koşullara uygun hale getirilirken, diğer taraftan kamu harcamaları ve kamu kesiminin ekonomi içindeki payı ve rolü de bu çerçevede düzenlemelere tabi tutulmaktadır.

Devletler maliye politikalarını oluşturturken, bu politikalar vasıtası ile ekonomik büyüme ve kalkınmayı gerçekleştirmeyi de amaçlamaktadır. Bu doğrultuda söz konusu amaca ulaşmak için vergi politikası, harcama politikası ve borçlanma politikası kullanılmaktadır. Vergi politikası ile ekonomik kalkınma ve büyüme arasındaki ilişkiye akademik çevrelerde sıklıkla dikkat çekilmektedir. Ayrıca uygulamada ve fikri alanda bu amaca ulaşabilmek için en uygun vergi politikaları üzerine tartışmalar süregelmektedir (Demircan, 2003, 99). Vergi politikaları ve sistemleri nötr değildirler. Ekonomide yer alan aktörlerin çalışma - boş zaman kararları, tasarruf kararları, beşeri sermaye oluşumu gibi temel ekonomik

kararları üzerinde vergi sistemlerinin önemli etkileri olduğu ve ekonomideki kaynak dağılımının etkinliğini belirleyici olduğu muhakkaktır. Bu bağlamda ekonomik büyümeyi sağlamak ve ülkenin rekabet gücünü artırmak için en uygun vergi sisteminin uygulamaya konulması büyük önem arz etmektedir (Giray, 2006).

Bu çalışmamızda vergi sistemlerinin temel özelliklerinden biri olan vergi tarifeleri incelenerek özellikle artan oranlı ve azalan oranlı vergi tarifeleri üzerinde durularak olumlu ve olumsuz özellikleri karşılaştırılmaya çalışılacaktır.

II. Vergi Tarifeleri

Vergi tarifeleri, ödenecek vergi miktarını hesaplamak için vergi matrahına uygulanan oranlar ve ölçüler olarak tanımlanabilir (Aktan, 2002). Genel olarak vergi tarifeleri 3 başlık altında sayılabilir:

- Artan oranlı tarife
- Düz oranlı tarife
- Azalan oranlı tarife

Artan oranlı tarifede vergi oranı belirlenen dilimlere göre vergi matrahı arttıkça artış gösterir. Düz oranlı vergi tarifesinde ise matrahın miktarına bakılmaksızın tek bir marjinal oran uygulanır. Azalan oranlı vergi tarifesinde ise matrah arttıkça vergi oranı azalır. Günümüzde uygulanan sistemlere bakıldığında artan oranlı vergilerin vergide adalet ilkesine

^(*) Vergi Denetmeni

daha uygun olduğu kabul edilmesi nedeniyle artan oranlı vergi sistemlerinin yaygın bir şekilde uygulandığı görülmektedir (Aktan, 2002).

Azalan oranlı tarife uygulamasına sık rastlanmadığı ve literatürde tartışılan bir konu olmaması nedeniyle bu çalışmamızda sadece artan oranlı ve düz oranlı tarifeler üzerinde durulacaktır.

1. Artan oranlı vergi tarifeleri

Artan oranlı vergi tarifesinde vergi matrahı arttıkça uygulanan vergi oranı da artış göstermektedir. Artan oranlı vergi tarifeleri; "dik artan oranlı", "ılımlı artan oranlı" "çoğalan artan oranlı" "azalan artan oranlı" gibi şekillerde uygulanabilmektedir. İlimli artan oranlı tarifiede bir üst gelir dilimine geçildiğinde vergi oranı yumuşak bir şekilde artarken, dik artan oranlı tarifelerde daha yüksek oranlarda artış görülür (Aktan, 2002).

Uzun yıllar maliyeciler ve akademik kesim tarafından artan oranlı vergilerin gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması ve vergilemede adaletin gerçekleştirilmesi için etkin bir araç olduğu kabul edilmiştir. Özellikle Keynesyen iktisatçılar artan oranlı vergi tarifelerinin ekonomik istikrarsızlığa karşı otomatik bir stabilizatör görevi gördüğünü savunmuşlardır. Örneğin enflasyon dönemlerinde, mükellefler reel gelirlerinde artış olmamasına rağmen nominal gelirlerindeki artış nedeniyle artan oranlı vergi tarifi sayesinde daha üst dilimden daha fazla oranda vergi ödemek zorunda kalacaklardır. Bu durumda reel gelirleri düşecek, bu düşüş neticesinde talepte azalma meydana gelecek ve artan oranlı tarife enflasyonu azaltıcı yönde etki gösterecektir. Böylece artan oranlı vergi tarifelerinin enflasyonla mücadele aracı olarak kullanılabileceği savunulmaktadır (Aktan, 2000). Ayrıca artan oranlı tarifelerin vergilemede adalet ilkesine daha uygun olduğu ve ekonomide gelir ve servet dağılımının adaletli bir şekilde yeniden dağılımın sağlanmasında artan oranlı vergilerin etkili olduğu ve uygulanması gerektiği savunulmuştur. Fonksiyonel maliye yaklaşımının önemini kaybetmesi ile birlikte artan oranlı vergi tarifelerine yönelik eleştiriler de 1980'li yıllardan itibaren hızla artmaya başlamıştır.

Artan oranlı vergi tarifelerine yönelik eleştiriler:

Artan oranlı vergi tarifeleri özellikle karmaşık bir vergi yapısına yol açması, yüksek yönetim ve uyum maliyetleri gerektirmesi, ekonomi üzerindeki olumsuz etkileri, sermaye gelirlerinin çifte vergilenmesi, kaynakların etkin dağılımını önlemesi nedenleriyle eleştirilmekte ve artan oranlı vergi sistemlerindeki reform ihtiyacı dile getirilmektedir (Giray, 2006)

Artan oranlı vergiler tek başına vergilemede adalet ilkesini yerine getirmek, gelir ve servet dağılımı adaletini sağlamak için yeterli olmadığı dile getirilmektedir. Buchanan (1960) artan oranlı vergilemenin daha adil bir gelir dağılımına götürebilmesi için bireylerin kamu harcamaları vasıtasıyla sağlanan yararlardan eşit bir şekilde faydalananı olması gerektiğini söylemektedir. Ancak, bireylerin kamu harcamalarından eşit pay alması halinde düz oranlı vergilemenin de eşit bir gelir dağılımı sağlama yönünde etkin olacağını söylemektedir. Dolayısıyla vergi tarifelerinin gelir ve servet dağılımı üzerindeki etkilerini değerlendirebilmek için kişilerin vergileme sonrası refah düzeyi esas alınmalıdır (Aktan, 2002).

Artan oranlı vergilerle çalışma teşvik edilmemekte aksine cezalandırılmakta, üretim faktörlerini daha çok ve etkin kullanan aktörler cezalandırılmakta ve tembellik ve verimsizlik teşvik edilmektedir. Aran oranlı vergiler sahip olduğu üretim faktörlerini olabildiğince çok ve etkin kullanan aktörleri cezalandırdığı için adil değildir (Aktan, 2002). Artan oranlı vergi sisteminde üst gelir dilimlerinde daha yüksek vergi oranlarına tabi oldukça, gelir etkisi ikame etkisine göre daha ağırlık kazanmakta ve ekonomik aktörlerin tasarruflarını ve yatırım arzularını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla artan oranlı vergiler tarafsız değildir.

Artan oranlı vergi sistemlerinde vergi dilimleri belirlenirken kullanılabilecek bilimsel ve objektif kriterler bulunmamaktadır (Aktan, 2000). Dolayısıyla bu dilimler sübjektif kriterler ile belirlenmekte siyasal iktidar, bürokrasi tarafından keyfi ve adaletsiz uygulamalara ve vergi yükümlülükleri arasında vergi yükünün adaletsiz dağılmasına neden olmaktadır.

Ayrıca artan oranlı gelir vergisi tarifelerinin siyasal iktidarlarca keyfi bir şekilde tespit edildiği, bu yüzden mükellefler arasında önemli ölçülerde eşitsizlikler doğurduğu savunulmaktadır (Aktan 1998).

Vergilemede adalet ilkesine daha uygun olduğu ve gelir ve servetin yeniden dağılımında etkin bir araç olarak kullanılabileceği savunulan artan oranlı tarifenin bu yararları da sağlamayabileceği iddia edilmektedir. Zengin kesimler veya oy potansiyeli yüksek kesimler lobicilik faaliyetleri ile tarifelerin kendi çıkarlarına uygun şekilde belirlenmesine yol açabileceklerdir (Aktan, 2002).

Enflasyonun görüldüğü ekonomilerde artan oranlı tarife "gelir dilimi sürüklenmesi" adı verilen bir sorunu ortaya çıkarmaktadır (Aktan, 2002). Enflasyon nedeniyle nominal gelirin yükselmesi nedeniyle bireyler daha yüksek vergi oranından vergi ödemekte ve reel gelirleri artmaması nedeniyle reel olarak daha az vergi sonrası kazanç elde etmektedirler. Bu vergi adaletini bozduğu gibi enflasyonist ortamlarda bireylerin tasarruf, yatırım ve üretime yönelik motivasyonlarını olumsuz etkileyecektir.

Ayrıca artan oranlı vergi tarifeleri, mükellef bazında farklı uygulamalara yol açması nedeniyle kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olmayan bir vergileme sistemi olduğu yönünde eleştirilmektedir (Aktan, 2002)

2. Düz oranlı vergi tarifeleri

"Düz oranlı vergi (Flat tax), vergi matrahı ne olursa olsun tek bir vergi oranının bir defaya mahsus uygulanmasını içeren vergidir. Düz oranlı vergilere "sabit oranlı vergiler" veya "tek oranlı vergiler" de denilmektedir." (Giray, 2006). Düz oranlı vergi sisteminde sadece bir tane marjinal vergi oranı söz konusudur. Düz oranlı vergi tarifelerinin temelinde ekonomideki nakit akımının sadece bir defa vergilendirilmesi düşüncesi yatmaktadır (Ferhatoglu, 2006).

Düz oranlı vergilerin temel ilkeleri şunlardır (Türkan, 1997, 7):

- Bütün gelirler herhangi bir indirim, istisna, muafiyet olmadan vergilendirilir. Ancak en az geçim

indirimi gibi genel ya da standart indirimler vergi matrahından düşülebilmektedir. Böylece düz oranlı eşit vergileme belirli bir gelir eşiğini aşanlara uygulanabilecek ve bu eşiğin altındakiler için vergi oranı sıfır olacaktır. (Foster, 1995, 2). Düz oranlı vergilemede böylece gerçekte iki vergi oranı meydana gelmektedir sıfır ve belirlenen sabit oran.

- Tek oranlı vergi tüm mükelleflere ve her tür gelire uygulanır. Gelir ve kurumlar vergisi aynı oran olacaktır.

- Tüm gelirler sadece bir defa vergilenir ve çifte vergilemeden kaçınılır.

- Tüm gelirler kaynaktan vergilenecektir (Giray, 2006)

Düz oranlı vergilerin tüketim vergisi olarak uygulanabileceği ve gelirin elde edildiği zaman değil harcadığı zaman vergilenmesi gerektiği de ifade edilmektedir (Goodman, 1996,11).

Düz oranlı vergi sabit miktarlı vergi, baş vergisi gibi vergilerle karıştırılmamalıdır. Düz oranlı vergilemede herkesten aynı miktarda değil aynı oranda vergi alınmaktadır.

Gelir ve kurumlar vergisinde düz oranlı vergi ilk kez Robert Hall ve Alvin Rabushka tarafından gündeme getirilmiştir. Düz oranlı vergi daha sonra başka bilim adamları ve siyasetçiler tarafından desteklenerek, farklı öneriler ile gündeme getirilmiştir (Davies ve Hoy, 2002).

Düz oranlı vergi tarifelerinin yararları:

a. Basitlik:

Vergilemenin temel ilkelerinden olan basitlik prensibi vergi kanunlarının kavramsal olarak kolay anlaşılır olması yanında vergi kurallarına uyum maliyetinin de düşük olması anlamına gelmektedir. Düz oranlı vergileme sisteminin her iki konuda da söz konusu basitliği sağlayabileceği ve vergi toplama maliyetlerinde önemli tasarruflar sağlayabileceği öne sürülmektedir (Türkan, 1997, 9) Düz oranlı vergi tarifesinde tüm gelir, servet ve harcamalara tek bir oran uygulanır ve uygulaması basit bir vergi tarifi söz konusudur.

Vergi dilimlerinin olmaması, indirim muafiyet ve istisnaların olmaması, vergi sistemine uyum maliyetinin düşük olması da düz oranlı vergi tarifelerinin basitlik prensibine daha uygun olduğunun göstergeleridir (Giray, 2006). Düz oranlı vergilemede getirilen basitlik sayesinde hem devlet hem de vergi yükümlüleri açısından donanım, personel, işlem maliyetleri gibi bazı maliyetler azalmakta ve israf ortadan kalkmaktadır. Karmaşık mevzuat, indirim, muafiyet ve boşluklar olmaması nedeniyle maliyetlerde önemli azalmalar yaşanmakta ve ekonomik kararlar açısından vergi yüküne ve bürokratik yükümlülüklerle göre faaliyet alanının seçilmesi nedeniyle meydana gelebilecek vergi temelli sapmalar azaltılacaktır.

Ayrıca düz oranlı vergilemenin sağladığı basitlik vergi sistemine şeffaflık getirecek ve vergi yükümlülerinin sisteme olan güvenini sağlayacaktır (Broadway, 2005, 917). Böylece basit ve düşük oranlı vergi sisteminde vergi kaçakçılığı da azalacaktır (Aktan, 2002).

b. Etkinlik:

Vergi sistemi vergi mükelleflerinin ekonomik davranış ve kararlarında etkili olmaktadır. Dolayısıyla vergi sistemleri ekonomideki kaynakların dağılımını belirleyici rol oynamakta ve bu kaynakların etkin veya etkin olmayan bir şekilde kullanılabilmesine yol açabilmektedir. Düz oranlı vergi tarifeleri ekonomideki aktörlerin kararlarında ve kaynak dağılımında meydana gelebilecek vergisel sapmaları azaltarak kaynakların etkin bir şekilde dağılımını sağlayacaktır. Bu konuda vergi muafiyet, istisna ve indirimlerinin kaldırılması önemli rol oynamaktadır. Farklı vergi oranları, muafiyet ve istisnalar., sektörlerin farklı vergilenmesi yatırımların etkinsiz olmasına ve sektörlerde optimum seviyenin üstünde veya altında yatırımların gerçekleşmesine neden olmaktadır (Seldon ve Boyd, 1996, 2). Bunun yanında düz oranlı vergileme ile toplam maliyetler azalacak, bu da ekonomiye ve vergi tahsilatına etkinlik kazandıracaktır.

c. Genellik:

İstisna ve muafiyetler vergide genellik ilkesini bozucu rol oynamaktadırlar. Düz oranlı vergi tarife-

leri bu uygulamaları ortadan kaldırarak tüm gelirlerin vergilenmesini sağlamakta ve vergilemede genellik prensibini uygulamaya sokmaktadır. Vergilemede genellik prensibinin sağlanması ile toplumda vergi idaresine olan güven artacak ve toplumdaki vergi bilinci gelişecektir.

d. Tarafsızlık:

Düz oranlı vergi tarifeleri ile siyasal iktidarların ekonomiye olan müdahaleleri azaltılabilecek ve bu müdahaleler ile üretim, tüketim ve yatırım kararları üzerinde oluşabilecek saptırıcı etkisi ortadan kaldırılabilir (Aktan, 2002). %0 oranıyla vergilendirilecek tutar veya en az geçim indirimi tutarının tespitinin subjektif bakışla veya siyasi karara dayanabilecek olması tarifenin bürokratlarca belirlenmesi gereğini göz önüne sermektedir.

e. Adalet:

Düz oranlı vergilemenin eleştirildiği en önemli nokta vergileme de adalet ilkesini sağlamadığıdır. Ancak düz oranlı vergi tarifelerinin savunucuları düz oranlı tarifelerin vergilemede adalet ilkesine uygun olduğunu iddia etmektedirler (Aktan, 2002).

Aktan (2002), düz oranlı vergilemenin hem kanun önünde eşitlik anlamında hem de yatay ve dikey adalet anlamında adil bir vergileme biçimi olduğunu ifade etmektedir. Aynı durumdaki mükelleflerin aynı şekilde vergilendirilmesi anlamına gelen yatay adalet anlamında düz oranlı vergileme, istisna muafiyet ve diğer farklı uygulamalara yol açabilecek unsurları ortadan kaldırması nedeniyle daha adil olduğu söylenebilecektir. Farklı gelir elde edenlerden farklı vergi alınması anlamına gelen dikey adalet açısından ise, düz oranlı vergilerin sabit vergiler değil matrah üzerinden sabit oranda alınması nedeniyle adil olduğu söylenebilir. Aynı oran uygulanmasına rağmen daha yüksek vergi matrahı olan mükellef daha fazla miktarda vergi ödeyecektir.

Aktan (2000) fedakarlıkta eşitlik anlamında değerlendirildiğinde düz oranlı vergilerin artan oranlı vergilere göre daha adaletsiz olarak kabul edilebileceğini söylemekle birlikte fedakarlıkta eşitliğin vergilemede adalet ilkesini değerlendirmede kullanılabilecek uygun bir araç olduğu konusunda tereddütlerini

dile getirmektedir. Fedakarlıkta eşitlik söz konusu olduğunda, fedakarlık kavramının bireylerin mali yükümlülüklerinin karakterini belirlemek için uygun olduğu tartışmalıdır (Neumark, 1975, 132).

Ayrıca düz oranlı vergilemede uygulanacak asgari geçim indirimi gibi bir standart indirim dikkate alındığında düz oranlı vergi tarifesinde gerçek vergi oranları artan oranlı hale gelmektedir (gizli artan oranlılık) (Aktan, 2000). Aşağıdaki tabloda gizli artan oranlılık gösterilmektedir:

Vergi matrahı (YTL)	Standart indirim sonrası vergi matrahı	Vergi miktarı	Gerçek vergi oranı (%)
1000	0	0	0
2000	1000	200	10
5000	4000	800	16
10000	9000	1800	18

Yukarıdaki tablodan görüldüğü gibi standart indirim miktarı olarak 1.000,00.-YTL. belirlenmesi durumunda tüm mükelleflerin vergi matrahından bu miktar çıkarılacak ve düz vergi oranının (%20 olarak kabul edelim) uygulanacağı vergi matrahı bulunacaktır. Bu durumda 1.000,00.-YTL. gelir elde eden kimse hiç vergi ödemezken 2.000,00.-YTL. gelir elde eden kimse sadece 1.000,00.-YTL. üzerinden vergi hesaplanarak 200,00.-YTL. vergi ödeyecek ve gerçek vergi oranı bu mükellef açısından %10 olarak gerçekleşecektir. Gerçek vergi oranı 5.000,00.-YTL. gelir elde eden mükellef açısından %16 iken 10.000,00.-YTL. gelir elde eden açısından %18 olarak gerçekleşecektir. Dolayısıyla düz oranlı vergilemenin uygulanacak olan standart bir indirim miktarı ile gizli artan oranlı bir tarifeye dönüşeceği görülmektedir.

g. Denetimde kolaylık ve etkinlik:

Düz oranlı vergi tarifesiyle elde edilecek olan vergi dilimlerinin olmaması, indirim muafiyet ve istisnaların olmaması dolayısıyla vergi kanunlarının kolay anlaşılması ve vergi kurallarına uyum maliyetinin düşmesi nedeniyle hem ticaret erbabı kendi işletmesini denetimi altında tutabilecek hem de denetim elemanları mükellefleri daha kolay ve etkin bir şekilde inceleyip sonraki dönemde mükellefi kon-

trol altında tutarak incelemenin sonuçlarını takip edebilecektir. Bu durum vergilendirmede adaletin de tesisiyle birlikte mükellefleri vergi kaçırma güdüsünden uzaklaştıracak, böylece mükellef bazında inceleme oranı artacağı için mükellefin iş ve işlemlerinin denetimi kolaylaşacaktır.

f. Ekonomik istikrar ve kalkınma:

Düz oranlı vergi tarifelerinin uygulanması ile birlikte vergisel sapmaların en aza indirilmesi ile sağlanacak etkinlikler ekonomiye yansıyacak ve ekonomik istikrar ve kalkınmaya olumlu etkilerde bulunacaktır. Vergi yükünün azalması, kaynak dağılımının sapmaması ve kaynakların etkin dağılımı ile ekonomideki işletmelerin rekabet gücü artacaktır.

Tasarrufların aşırı vergilenmesi ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyecektir (Seldon-Body, 1996, 3). Düz oranlı ve düşük vergi tarifeleri ile sağlanacak düşük vergi yükü bireylerin tasarruflarını ve ekonomideki servet birikimini artıracaktır. Tasarruf ve sermayedeki bu artış yatırımları artırarak ekonomide büyüme ve kalkınmayı artıracaktır.

Düz oranlı vergilemenin anayasal sisteme entegre edilmesi halinde istikrar ve öngörülebilirlik optimal vergilenme açısından sağlanmış olacaktır (Aktan, 2002), Ekonomik aktörler gelecekteki vergi oranlarını öngörebilir ve bunun değişmeyeceğine inanırlarsa bu durum yatırım kararlarında olumlu etkiler de bulunur ve ülkede daha fazla iç ve dış yatırım gerçekleştirilebilir.

Düz oranlı vergi tarifesi ile birlikte daha geniş bir vergi tabanına ulaşılır ve kayıt dışı ekonominin azalması ve vergi toplama maliyetlerinin azalması ile birlikte vergi gelirleri artabilir. Vergi gelirlerinin artması da devlet bütçesinin ekonomide istikrarsızlığa neden olan açıkları ortadan kaldırmada rol oynayacaktır. Ayrıca rant faaliyetleri ve politik kollama azalacak ve kaynakların verimli ekonomik faaliyetlere yönelmesi sağlanabilecektir. Bunlara ilave olarak düz oranlı vergileme enflasyon dolayısıyla meydana gelen mali sürüklenme sorununu ortadan kaldıracak ve bu dönemlerde ekonomik aktörlerin durumlarının daha da kötüleşmesini önleyecektir (Aktan, 2002).

Düz oranlı vergi tarifelerine yönelik eleştiriler

Düz oranlı vergi tarifelerine yönelik eleştirilerin başında düz oranlı vergi sisteminin adil olmadığı ve yüksek gelirli mükellefler lehine eşitsizlik yaratacağı görüşü gelmektedir. Düz oranlı vergilerin faiz, kar payı gelirleri ve sermaye kazançlarına uygulanması nedeniyle, gelirlerinin önemli kısmı bu tür gelirlerden oluşan yüksek gelirli kesimin vergilendirilmeyeceği söylenmektedir. Ayrıca artan oranlı vergileme sisteminden düz oranlı vergilemeye geçilmesi durumunda, devletin vergi gelirlerini korumak istemesi halinde, düz oranlı vergi sisteminin yüksek gelirli grup üzerindeki vergi yükünü orta gelirli kesim üzerine kaydırarak orta gelirli kesimi mağdur edeceği söylenmektedir (Foster, 1995, 5)

Her ne kadar düz oranlı vergileme ile sermaye geliri üzerinden vergi kaldırılması gelir dengesizliğine yol açıyor gibi görülse de bu sayede fiziki sermaye yatırımlarının teşvik edileceği ve zaman içinde fiziki sermayedeki beşeri sermayeye nisbetle gerçekleşen artışın ücretlerde artışa (beşeri sermayenin görece fiyatındaki artışa) neden olacağı ve beşeri sermaye yatırımlarının da artacağı düz oranlı vergi savunucularınca ifade edilmektedir (Gomez, 2003, 418). Ayrıca sermaye geliri üzerindeki bir vergi uzun dönemde tasarruf ve yatırımları olumsuz etkileyerek büyüme üzerinde olumsuz etkilerinin olacağı söylenmektedir. Tüketim vergisinin ise bu şekilde bir olumsuz etkisinin olmadığı belirtilmektedir.

Orta gelirli kesimin önemli oy potansiyeli göz önüne alındığında, orta kesimin basit bir sistem ve ağır vergi yükündense, daha karmaşık fakat daha düşük vergi yükü getiren bir sistemi tercih edeceği ve politik olarak düz oranlı vergi sisteminin uygulamaya konulmasının güçlüğü görülmektedir.

Ayrıca düz oranlı vergilemede vatandaşlar kamu hizmetlerinden yararlanma oranlarına bakılmaksızın vergilenmektedirler. Hizmetlerden yararlanma ile bu hizmetlerin finansmanına katılım arasında bir

orantısızlık ve adaletsizlik oluşabileceği iddia edilmektedir (Dunn, 2006). Bu durum özellikle düz oranlı vergilerin tüketim bazlı vergileme şeklinde uygulanması halinde geçerli olacaktır.

Düz oranlı vergi siteminde sosyal ve bilimsel amaçlı veya kar amacı taşımayan kurumlara yapılan yardımların vergilerden indirilememesi de diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda düz oranlı vergilemeye geçilmesi ve hiçbir istisna ve muafiyete yer verilmemesi durumunda, bu kurumlara yapılan yardımlarda düşüş olacaktır. Düz oranlı vergi savunucuları uzun vadede düz oranlı vergilerin sağladığı gelir ve sermaye birikimindeki artış sayesinde bu düşüşün telafi edileceğini ileri sürmektedirler (Giray, 2006).

Düz oranlı vergilerin istisna muafiyet ve indirimlere izin vermemesi de hükümetlerin elindeki ekonomi ve maliye politikası araçlarını sınırlamaktadır. Gerek ekonomik kalkınmaya yönelik olsun gerekse sosyal amaçlı olsun vergi indirim ve muafiyetlerinin politika aracı olarak kullanılması engellenmekte ve bu şekilde kullanılacak vergi teşviklerinin olumlu etkisi görülemeyecektir.

Düz oranlı vergi sisteminin vergi gelirlerini azaltacağı, bunun sonucunda kamu harcamalarını kamu gelirlerinin karşılamayacağı ve bütçe açıklarının oluşacağı ve sonuçta birtakım ekonomik sorunlara yol açacağı da getirilen eleştiriler arasında yer almaktadır (Türkan, 1997, 12). Söz konusu bütçe açıkları sonucu oluşacak ekonomik sorunların maliyetlerinin de genelde orta gelirli kesimin üzerinde yük oluşturacağı söylenmektedir (Dunn, 2006)¹.

III. Dünya uygulamaları

Son yıllarda tüm dünyada önemli tartışmalara konu olan vergi tarifeleri alanında özellikle ABD’de seçim kampanyalarında düz oranlı vergilere ilişkin öneri ve tartışmalar önemli yer tutmaktadır. Yaklaşık

¹ Gomez tüketim vergilerinin artırılarak söz konusu kamu gelir kaybının telafi edileceğini belirtmekte ve ABD için yaptığı bir çalışmada, vergi reformu sonucu refah ve büyümenin artacağını söylemektedir. Ayrıca Seldon ve Body ABD üzerinde yaptıkları bir araştırmada %17 oranında düz oranlı bir vergi uygulaması sonucunda kamu gelirlerinin yıllık %1,8 oranında artacağını iddia etmektedirler.

70'li yıllarda ABD'de başlayan söz konusu vergi reform tasarıları ile aşağıdaki alanlarda reform ihtiyaçları sıklıkla gündeme getirilmektedir (Türkan 1997, 29-30):

- Artan oranlı bir gelir vergisi yerine düz oranlı bir gelir vergisi sistemi getirilmesi,
- Tasarruf ve yatırımlar üzerindeki vergilerin kaldırılarak tüketim tabanlı bir gelir vergisine geçilmesi,
- Vergi muafiyet, indirim, istisna gibi uygulamaların olabildiğince kaldırılması
- Vergi sisteminin basitleştirilmesi ve kolay uygulanabilir hale getirilerek vergi toplama maliyetinin azaltılması
- Vergi sistemi için getirilecek değişikliklerin zorlaştırılması.

ABD'de Avrupa ülkelerine göre daha önceleri düz oranlı vergi sistemine geçiş önerileri olmuştur. Örneğin 1996 başkanlık seçimlerinde bu konu gündemde önemli yer teşkil etmiştir. Başkan adayı Steve Forbes genel indirim sonrası %17 oranında düz oranlı vergiyi önermiştir. Ancak bazı Avrupa ülkelerinde uygulamalar daha hızlı gelişmiştir. 1994 yılında Estonya düz oranlı vergiyi uygulayan ilk ülkedir. Düz oranlı vergi oranı olarak %26'yı belirlemiştir. Slovakya ise düz oranlı sisteme geçen ilk OECD ülkesidir (Brook ve Leibfritz, 2005). Slovakya'da yapılan bu değişikle yatırımlar için teşvik sağlanmış ve doğrudan yabancı yatırımlarda artış görülmüştür. Peugeot, Citroen ve Kia gibi şirketler ülkeye yatırım yapmaya başlamışlardır. Yatırımların artması yanında ekonomik canlanmanın gerçekleştiği vergi gelirlerinde artış meydana geldiği görülmektedir. Vergi sistemi basitleşmiş, sermaye yatırımı ve işgücü arzı artmıştır (Brook ve Leibfritz, 2005). Ancak reformların işsiz ve çok düşük gelirli kişiler haricindeki ve genelde zengin kişiler lehine etkileri görülmüştür. Vergilerin gelirin yeniden dağılımını sağlama fonksiyonu kaldırılmış ve bu durum reformu destekleyenler yanında karşı olan bir grubun da oluşmasına yol açmıştır (Brook ve Leibfritz, 2005,25).

Litvanya %33 oranı ile yine 1994'te düz oranlı vergi oranını uygulamıştır. Letonya 1995'te %25 ile uygulamaya başlamıştır. Rusya 2000 yılında %13

ile. 2003'te Sırbistan %14, 2004 yılında Ukrayna %13, Slovakya %19, Gürcistan %12, Romanya %16 ile düz oranlı vergi tarifesi uygulamalarına geçmiştir. Romanya'da vergiden kaçışın azalmasında önemli etkenler arasında söz konusu sistem değişikliği gösterilmektedir (Giray, 2006). Avrupa'daki diğer ülkeler komşularındaki bu değişikliklerden olumsuz etkilenmiş ve düz oranlı vergi uygulamalarına geçme çalışmaları yapmaktadır. Almanya, Hollanda ve İspanya bu kapsamda sayılabilir. Hong Kong ise 1947 yılından itibaren artan oranlı ve düz olarak iki seçenek sunmaktadır ((Ferhatoglu, 2006)

IV. Sonuç

Son yıllarda tüm dünyada küreselleşmenin de etkisiyle kendisini hissettiren ve gündeme gelen vergi sistemlerinde reforma gidilme ihtiyacı çerçevesinde vergi tarifelerine ilişkin tartışmaların da yoğun bir şekilde yaşandığını görmekteyiz. Ülkemizde de ekonomik kalkınma ve büyüme, rekabet gücü kazanma ve gerek yabancı yatırımları çekebilme, gerekse yerli yatırım kapasitesini artırabilme amaçlarını gerçekleştirebilmek açısından söz konusu tartışmalara kulak tıkamamak ve en etkin vergi sistemini oluşturabilmek için gerekli çalışmalara yer vermek zorunluluğu aşikardır.

Düz oranlı vergi tarifelerinin vergi sistemini basitleştirmek ve etkinleştirmek, kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek, ekonomiye dinamizm ve istikrar kazandırmak, tasarruf, sermaye birikimi ve yatırımları artırmak gibi olumlu etkileri olacağı iddiaları ülkemiz açısından da değerlendirilmeli ve ülkemize uygun olan vergi sistemi konusunda akademik ve uygulayıcı çevrelerce yoğun tartışma ve çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

- Aktan, C.C (1998), *Düz ve düşük oranlı vergiler ile ekonomik büyüme ilişkisi*, Vergi Dünyası, temmuz, sayı: 203.
- AKTAN,C.C. (2000), *Düz Oranlı Vergi*, TOS-YEV Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Serisi, No: 5, Ankara

- Aktan, C.C (2002), *Gelir dağılımında adaletsizlik ve yoksulluk sorunu ile mücadelede vergi tarifesinin belirlenmesi: artan oranlı mı, yoksa düz oranlı vergiler mi?*, Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- BROADWAY, R. (2005), *Income Tax Reform for a Globalized World: The Case for a Dual Income Tax*, Journal of Asian Economics, 16,
- BROOK, A.M. ve W. LEİBFRITZ (2005) *Slovakia's Introduction of a Flat Tax as Part of Wider Economic Reforms*, OECD Economics Department Working Papers No:448.
- Buchanan, J.M. (1960), *Fiscal Theory and Political Economy*, Virginia
- DEMİRCAN, E.S. (2003), *Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 21, Temmuz-Aralık, s. 97-116
- DUNN, D. (2006) *Flat Tax Fiasco*, <http://www.wordwiz72.com/econ.html>
- Ferhatoglu, E. (2006), *Avrupa'da düz oranlı vergi sistemi çalışmaları ve başarısı*, Vergi Dünyası, Haziran, Sayı: 298, s. 170-176
- FOSTER, J.D. (1995), *Friendly Critique of the Flat Tax*, Policy Review, Number: 73. <http://www.policyreview.org/summer95/thfost.html>.
- Giray, F. (2006), *Düz Oranlı Vergi ve Uygulamaları*, E-yaklaşım, mayıs 2006, sayı:34
- GOMEZ, M.A. (2003) *Effects of Flat-Rate Taxes: to What Extent does the Leisure Specification Matter?*, Review of Economic Dynamics, 6.
- GOODMAN, J. C. (1996), *Principle of the Flat Tax*, Brief Analysis, National Center for Policy Analysis, No: 194, [http:// www.ncpa.org/ _ncpa/pi/taxes/revenue.htm](http://www.ncpa.org/_ncpa/pi/taxes/revenue.htm)
- James B. Davies, J.B. ve M. Hoy (2002), *Flat Taxes and Inequality Measurement*, Journal of Public Economics, V: 84
- NEUMARK, F. (1975) *Vergi Politikası Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri*, Filiz Kitabevi, İstanbul
- SELDON, B. J. Ve R. G. BOYD (1996) *The Economic Effects of a Flat Tax*, NCPA Policy Report No: 205, Texas,
- TÜRKAN, E. (1997), *Düz Oranlı ve Tüketim Tabanlı Vergi Sistemi: ABD'de Yaşanan Tartışmalar ve Bu Tartışmalardan Çıkarılabilecek Dersler*, Ankara: DPT.